

IDENTITET, POLITIČKI I DRUŠTVENI ŽIVOT KOSOVSKIH BOŠNJAKA

Arsim TARIK SALIJI

UDK 323.1(497.115=163.4*3)

SAŽETAK: Cilj ovoga rada jeste da se uvidom u dostupnu literaturu i poznavanjem prilika na terenu predstavi slika zajednice Bošnjaka Republike Kosova, a posebno Bošnjake u regionu Prizrena, čime će se u jednom dokumentu povezati neka dosadašnja tematska istraživanja o ovoj zajednici, te sagledati identitet, sadašnji politički i društveni život kosovskih Bošnjaka sa osvrtom na političku zastupljenost, obrazovanje i jezik. Metode koje su korištene u toku izrade ovog rada su istraživanje i pregled dostupne literature koje su uže ili šire vezane za problematiku kosovskih Bošnjaka, te ličnim razgovorima i poznavanjem prilika na terenu.

Ključne riječi: Kosovo, Bošnjaci, Torbeši, Goranci, identitet, politika, obrazovanje, jezik, popis i manjine.

1. Bošnjaci na Kosovu do nezavisnosti

Historijski posmatrano, na području bivše Jugoslavije, Bošnjaci nisu samo stanovnici današnje Bosne i Hercegovine, nego i stanovnici Sandžaka, Kosova i nekih crnogorskih predjela (Nikšića, Podgorice, Kolašina, Plava i Gusinja). U osmanlijskoj arhivi kao i književnosti, 'Bošnjacima' se nazivaju svi muslimani sjevernog i središnjeg Balkana koji govore slavenskim jezikom. Granica dopire do krajnjeg juga Kosova, gdje su u Bošnjake ubrajani i muslimanski stanovnici prizrenske planinske regije Župe i Gore.¹

Većina onih koji su se za vrijeme bivše Jugoslavije izjašnjavali kao

Muslimani su, nakon Drugog bošnjačkog sabora² u Sarajevu održanom septembra 1993. godine, donijeli jednoglasnu odluku da se odbaci dotadašnje izjašnjavanje 'Musliman' u nacionalnom smislu i da se prihvati staro, historijsko ime 'Bošnjak'. Osim u Bosni, to ime prihvata i većina muslimana u Srbiji (uglavnom u Sandžaku), Kosovu i Crnoj Gori.

Što se tiče Bošnjaka na Kosovu oni se mogu podijeliti u dvije glavne grupe prema porijeklu. Prvu grupu čine oni koji su se doseljavali tokom 18. 19. i 20. vijeka, u periodu Prvog i Drugog svjetskog rata. Dolazili su iz Sandžaka, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Srbije, Hrvatske. Oni su koncentrisani u

Pečko-istočkoj i Kosovsko-mitrovačkoj regiji, a nešto manje i u Prištini. Najviše su se naseljavali u središtu grada Peći i okolnim naseljima (Vitomirica, Dobruša i druga sela u okolini), u Dečanima i susjednim selima (Rastavica), u Đakovici, Ferizaju, Mitrovici, Prištini, Istoku. Bošnjaci iz ove grupe su se, uglavnom, nacionalno i jezički asimilirali u albansku većinsku zajednicu, mada u skorije vrijeme se vraćaju svom porijeklu i očuvanju uspomene na tradiciju i jezik.³

Drugu grupu čine Bošnjaci starosjedioci autohtonog porijekla, čijoj zajednici i sam pripadam, koji žive uglavnom u regionu Prizrena: Župa, Gora i Podgora, te u samom gradu Prizrenu.⁴ Oni se međusobno

¹ Nadira Avdić- Vllasi, „Popisi kao novija historija Bošnjaka”, *Alem*, br. 183. 2011, str. 66.

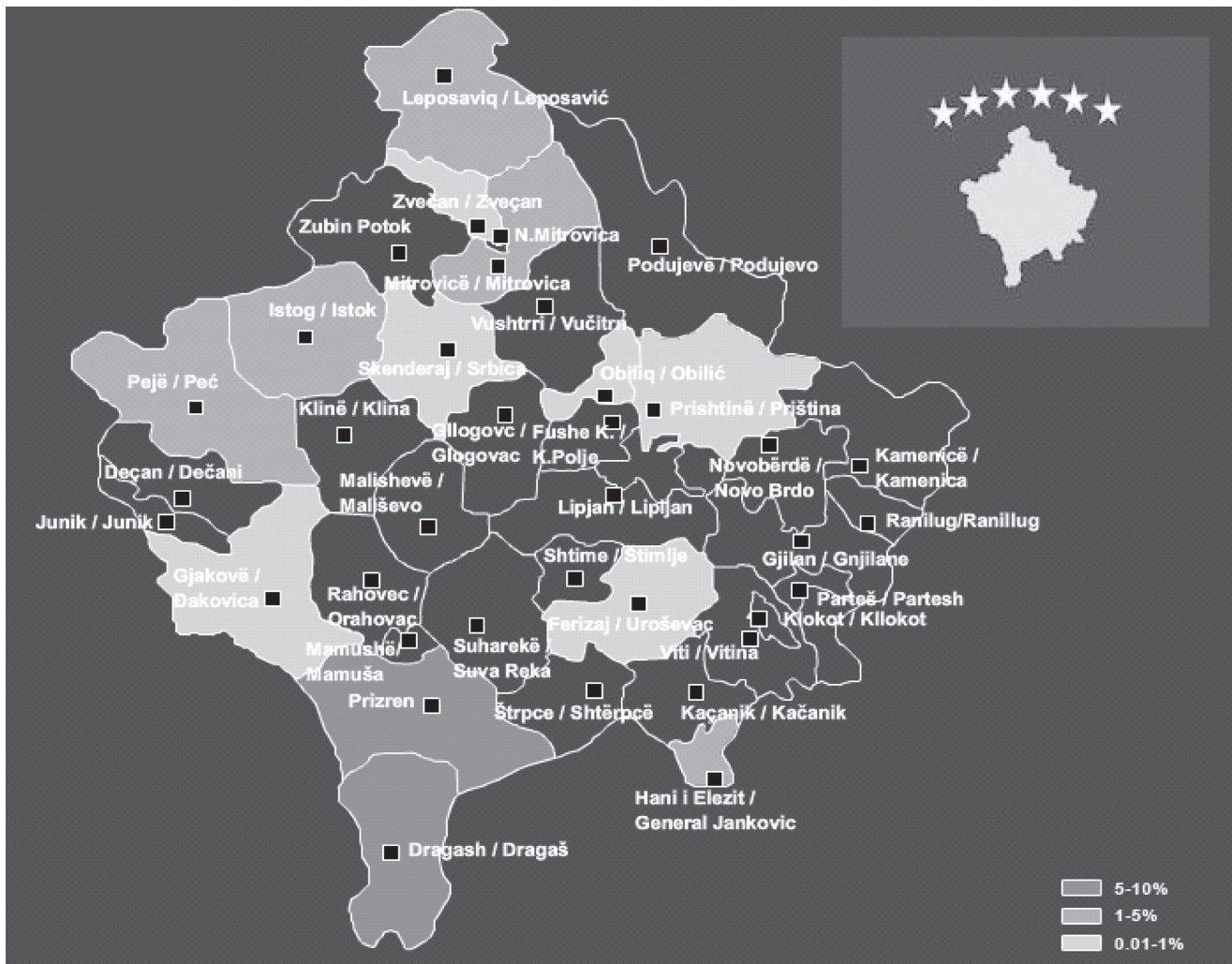
² Septembra 1993. godine, Drugi bošnjački sabor je donio deklaraciju o vraćanju historijskog imena Bošnjak i ponovnoj afirmaciji bošnjaštva. Od 1993. godine, ovaj naziv je prihvaćen i van same Bosne i Hercegovine, od strane onih koji

su se izjašnjavali kao Muslimani u drugim bivšim jugoslavenskim republikama uključujući i Bošnjake Kosova.

³ Alija Džogović, „Kratak pregled dijalekata bosanskog jezika na Kosovu”, *Alem*, br. 165. 2006, str. 31.

⁴ Bošnjaka u prizrenskom regionu najviše ima u selima Župe: Gornje Selo, Donje i

Gornje Ljubinje, Draičići, Jablanica, Lovkica, Manastirica, Mušnikovo, Nebregošte, Pousko, Planjane, Rečane, zatim u selima Podgore: Lubižda, Grnčare, Skorobište, Novo Selo i u selima Gore: Rapča, Radeša, Orčuše, Vranište, Globočica, Mlike, Ljubovište, Kukuljane, Zli Potok, Brod i Restelica, kao i u samom gradu Prizrenu.

Prikaz regiona gdje su nastanjeni Bošnjaci Kosova⁵

oslovljavaju imenom lokalne geografske pojmovnosti kao Gorani/Goranci, Župljani, Podgorci/Podgorani.

Slika 1 prikazuje mapu Republike Kosovo na kojoj su označeni regioni gdje su nastanjeni Bošnjaci Kosova. Najveći procent Bošnjaka po regijama se nalazi na jugu Kosova u općinama Prizren i Dragash. Procenat Bošnjaka u tim regijama je između 5-10%.

Postoje dvije teorije koje se koriste o porijeklu i pripadnosti bošnjačkog naroda na teritoriji Bosne i Hercegovine. Prva teorija navodi da su bosanski muslimani nasljednici Južnih Slavena koji su u toku četiri stotine godina vladavine Osmanskog carstva promijenili vjeru, a prema

drugoj teoriji bosanski muslimani koji su prešli na islam bili su sljedbenici Crkve bosanske i bogumilske vjere. Prema Enveru Imamoviću, arheološka, antropološka, historijska, etnološka i druga ispitivanja pokazuju da današnji bosanski narod rano ne pripada slavenskoj skupini naroda, nego da svoje korijene vuku od Ilira, bosanskih starosjedilaca.⁶ U srednjem vijeku pokret bogumila prvi put dolazi u Bosnu u 12. stoljeću i širi svoje djelovanje putem misionara. Neki historičari zagovaraju teoriju da je učenje crkve bosanske bilo identično bogumilstvu. Bogumilska vjera se znatno razlikovala od vjere susjednih zemalja te su bili zvanično

proglašeni krivom vjerom od strane i katoličke i pravoslavne crkve i bili proganjeni. Dolaskom Osmanskog carstva bogumili su masovno prelazili na islam i to svojom voljom bez ikakve prisile.⁷

Uz Bošnjake u Bosni, bogumilsko porijeklo vode i druga grupa Bošnjaka spomenuta u ranijem tekstu a to su Bošnjaci starosjedoci autohtonog bogumilskog porijekla koji žive u oblasti Župe, Gore i Podgore i u samom gradu Prizrenu. Ovaj narod egzistira u oblasti Šar-planine i smatra se da je autentična, etnička zajednica jedna od najstarijih na Balkanu, bogumilska po kulturi i načinu života i društvene svijesti.

⁵ European Centre for Minority Issues Kosovo, "Etno Political Map of Kosovo", <http://www.ecmi.de/fieldoffices/ecmi-kosovo>, (pristupljeno 08. 03. 2014.)

⁶ Prof. Enver Imamović, tvrdi: "Slaveni

su na Balkanski poluotok došli u VII stoljeću iz euroazijskih stepa i pustara, ali nisu naselili Bosnu jer su je starosjedoci odbranili. S obzirom da su svuda uokolo bili slavenski naseljenici, Bosna se tokom stoljeća sve više

slavenizirala i na kraju postala tipična slavenska zemlja", Selman Selhanović, *Bošnjački odgovori 2*, Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2004, str. 131.

⁷ Selhanović, *Bošnjački odgovori 2*, str. 132.

Cjelokupno stanovništvo područja (Gora, Župa, Podgora) su dobili ime "torbeši" po bogumilskom pokretu. Naziv "Torbeš" potiče iz ranijeg vremena, tj. iz perioda širenja bogumilskog pokreta na Balkanu. Ovu tezu zastupa Nazif Dokle, inače i sam porijeklom iz albanskog dijela Gore.⁸ Također Alija Džogović za "torbeše" prizrenskog Podgora i Gore⁹ i Biljana Đurđević-Stojković¹⁰ koja tvrdi da "Još uvijek ima bogumila u Makedoniji i Srbiji..."...postoji duhovni pokret koji gasi žed sa gnostičkog bogumilskog izvora."¹¹

Riječ "torbeš" prevedena na turski jezik znači "ubijedeni, lojalnost", jedan društveni sloj koji nikada nije stvarao probleme i koji je u vrijeme Osmanske imperije odigrao ulogu pomagača u najrazličitijim okolnostima. Također, turski istraživači vežu naziv "torbeš" za perzijsku riječ "torbekeš" što znači "torbar" koji hoda sa torbom na ramenu.¹² Prof. Malić Osi tvrdi da su "torbeši" mijenjali mjesta življenja i vjeru četiri - pet puta.¹³

Sve do 1912. godine, u okvirima Osmanske države, ovi krajevi imali su status kakav su imale i druge balkanske zajednice, jer nikome nije osporavano da se izjašnjava onako kako želi i osjeća. S obzirom na njihovo govorno porijeklo i sličnosti, na tradiciju, folklor, običaje i način života i vjerski život, Osmanska država je ovaj narod imenovala najčešće Bošnjacima, a nikad Srbima ili Makedoncima. Tako su ih nazivali i susjedi Albanci.¹⁴

Položaj Bošnjaka Kosova za vrijeme Kraljevine SHS i SFRJ

Nakon pada Osmanske države 1912. godine Kosovo ulazi u sastav Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije. Do Drugog svjetskog rata i nakon toga rata kosovski Bošnjaci su bili izloženi potpunoj asimilaciji. Posebno je to bilo prisutno u periodu albanskog nacionalizma šezdesetih i sedamdesetih godina. U vrijeme političkih sukoba između Albanaca i Srba osamdesetih godina prošlog stoljeća Bošnjaci Kosova su bili potpuno ignorisani. Državna brigada o Bošnjacima je bila prepuštena Albancima, koji su albanizirali njihova prezimena, pa čak i neke običaje. Nažalost, dok su Albanci i Turci u SFRJ imali i vjerske i svjetovne škole, dnevne novine, pozorišta, sportska i druga udruženja, čak i univerzitet do 1989. godine, Bošnjaci na Kosovu nisu imali nikakvih nacionalnih, kulturnih ili nekih drugih (osim vjerskih) institucija. Bošnjaci sa ovih područja su u tom periodu bili potpuno pod uticajem Albanaca i Srba i bili su izloženi asimilaciji.

Misija ujedinjenih naroda Kosova (UNMIK)

Po ulasku NATO snaga u junu 1999. zaustavlja se srpski egzodus i na osnovu rezolucije 1244. Savjeta bezbjednosti, Misija ujedinjenih naroda na Kosovu (UNMIK) polako uspostavlja kontrolu i formira prelazne organe vlasti u kojima se pozivaju i Bošnjaci da učestvuju.

Uprava UNMIK-a potrajala je osam godina u kojima su formirani kosovski organi: Skupština, Vlada, TMK (Odbornostne snage Kosova), KPS (policija) i ostale službe. Na osnovu ustavnog okvira iz 2001. godine održano je i nekoliko izbora na svim nivoima.

Za manjinske narode, među njima i bošnjačkog (koji je priznat u poslijeratnom Kosovu pod ovim imenom) data su prava predviđena međunarodnim dokumentima, ali i neka posebna, poput rezervisanih mjesta u Parlamentu Kosova. Jedno od manjinskih prava je i školovanje na njihovim maternjim jezicima tj. u slučaju Bošnjaka izvođenje nastave na bosanskom jeziku.¹⁵

2. Bošnjaci u nezavisnom Kosovu

Kosovska skupština je 17. februara 2008. godine proglasila nezavisnost Kosova, donošenjem Deklaracije, te je usvojen zastava i grb Republike Kosovo. Formirana je međunarodna posmatračka grupa za Kosovo od 15 zemalja, a misija ispred Evropske Unije (EULEX¹⁶ za vladavinu prava na Kosovu) još uvijek ima znatne ingerencije u policiji i sudstvu predviđene Planom Martija Ahtisarija.¹⁷ Republiku Kosovo je do sada priznalo 106 od 193 države, a među njima i većina zapadnih zemalja. Na Kosovu su i dalje prisutne respektabilne snage KFOR-a (Kosovo force), koje su garant sigurnosti svih građana, ali i njegovih granica.¹⁸

⁸ Sadik Idrizi, „Gora kroz stoljeće”, *Alem*, br. 9. 2001, str. 39.

⁹ Alija Džogović, „Je li boškački žargon tajni govor bogumila”, *Selam*, br. 17. 2000, str. 25.

¹⁰ Biljana Đurđević - Stojković, *Verske sekte leksikon*, Beograd: Narodna knjiga, 2002, str. 12.

¹¹ Đurđević - Stojković, *Verske sekte leksikon*, str. 55.

¹² Omer Turhan, „Pomaci, njihova prošlost i sadašnjost”, *Selam*, br. 6. 1996, str. 27.

¹³ Malić Osi, *Prizren drevni grad utvrđenja i njegova najneposrednija sela Jablanica*

i Pousko, Prizren: bez izdavača, 1996, str. 151.

¹⁴ Alija Džogović, „Bošnjačka suočavanja i izazovi”, 11. april 2008, http://www.prizren-web.com/magazin/index.php?option=com_content&view=article&id=65:bonjaka-suoavanja-i-izazovi&catid=44:komentari&Itemid=162, (pristupljeno 10. 03. 2014.)

¹⁵ Cerim Bajrami, „Kosovo: I bi nezavisnost”, 22. april 2008. <http://www.bosnjaci.net/prilog.php?pid=24937>, (pristupljeno 10. 03. 2014.)

¹⁶ EULEX - European Union Rule of Law Mission in Kosovo

¹⁷ Plan Martija Ahtisarija 2007. godina, www.glas-javnosti.rs/book/export/html/148

¹⁸ Kosovari polažu velike nade u međunarodnu zajednicu da će pomoći proces izgradnje demokratskog društva i pravne države, kao i nužna investiranja u ekonomski razvoj. Sve sa ciljem otvaranja perspektiva za sve, dakle i većinske Albance, ali i manjinske - Bošnjake, Turke i Rome i, naravno, i za kosovske Srbe, koji će morati vremenom prihvatiti integraciju u kosovsko društvo po modelu Plana Martija Ahtisarija.

Godine 2009. izglasan je i novi ustav Republike Kosova. Ustav Kosova se većim dijelom zasniva na 'Sveobuhvatnom prijedlogu za rješenje statusa Kosova' (Ahtisarijev Okvir) i predstavlja osnovu šireg zakonodavnog okvira koji ima za cilj zaštitu prava manjina i manjinskih grupa. Ove manjinske grupe čine zajednice Srba, Bošnjaka, Turaka, Roma, Aškalija, Egipćana, Goranaca, i druge zajednice gdje se manjine često navode kao 'Zajednice'.¹⁹

Popis stanovništva

Popis stanovništva na Kosovu održan je od 1. do 15. aprila 2011. godine na kojoj su se i Bošnjaci Kosova izjasnili o svojoj nacionalnoj, vjerskoj i jezičkoj pripadnosti. U toku priprema za popise mnoge nevladine organizacije su organizovale kampanje, tribine, okrugle stolove, gostovanja u radio i televizijskim emisijama²⁰, kao i informisanje i animiranje stanovništva putem web portala i propagandnih materijala. Glavni cilj priprema za popise je podizanje svijesti o važnosti i odazivu na popis stanovništva, promovisanje i afirmisanje prava na slobodno i demokratsko izjašnjenje o svojoj naciji, vjeri i jeziku, kao i pripremanje vlastite nacije na popis kao pravo na očuvanje identiteta. Aktivisti Bošnjačkih nevladinih organizacija na Kosovu su realizovali više projekata u okviru kampanje za što veći odziv, pravilno popisivanje i značaju odziva na popis Bošnjačkih zajednica.

Potrebno je napomenuti i značaj popisa za sve manjinske zajednice zbog direktnog uticaja donošenje budžeta Vlade Kosova iz kojeg se izdvaja za nacionalne manjine, na broj zajedničkih mjesta u općinskoj Skupštini, mjesto dogradonačelnika, osnivanje općine na određenoj teritoriji, formiranje nastave na manjinskom

jeziku, itd. Mnogi važeći zakoni Republike Kosovo, a i sam Ustav, imaju određene članove koji su vezani za broj pripadnika manjinskih zajednica. Jedan od tih zakona je i Zakon o lokalnoj samoupravi koji navodi da općina koja nema više od 10% stanovništva manjinskih zajednica nema pravo na mjesto zamjenika općine, zamjenika gradonačelnika kao i pitanje predstavnika u općini. Još se u zakonu navodi, da ako jedno odjeljenje nema više od 10 do 14 učenika ne može se formirati nastava na jezicima manjinskih zajednica, što znači da se u nekim područjima dovodi u pitanje opstanak nastave na bosanskom jeziku. U Ustavu Kosova također se navodi da zajednica koja traži osnivanje općine na određenoj teritoriji ako nema više od 70% stanovnika te zajednice ne može dobiti općinu. Trenutno se bošnjački predstavnici u Parlamentu Kosova zalažu za osnivanje općine Rečane kod Prizrena i općine Vitomirica kod Peći gdje preko 90% lokalnog stanovništva čine Bošnjaci.

Prema rezultatima zadnjeg popisa stanovništva održanom u aprilu 2011. godine, koje je objavio Zavod za statistiku, Kosovo ima ukupno 1.733.872 stanovnika²¹. Broj stanovnika koji žive u Prištini je 198.214, a općina Prizren ima oko 177.000 hiljada stanovnika. Bošnjačka zajednica na Kosovu je treća nacionalna zajednica po brojnosti u Republici Kosovo.

Najveća koncentracija Bošnjaka na Kosovu je u općini Prizren (grad Prizren, Župa i Podgor). Prema podacima popisa u općini Prizren ima oko 16.500 Bošnjaka. Po brojnosti u su drugi sa 9,3% od ukupnog sastava stanovništva općine Prizren. Oko 146.000 stanovnika općine Prizren su Albanci ili 82%, 4,7% Turci, 2% iz zajednice Roma, 150 Srba i oko 1%

ostalnih²². Na području Gore (općina Dragaš), koja graniči sa općinom Prizren živi još 13.000 stanovnika, od kojih se 7.000 izjasnilo kao pripadnici Goranske nacije, 5.000 kao Bošnjačke nacije, a 1.000 kao ostali.

Pored prizrenske općine i općine Dragaš, u kojima živi oko 21.500 Bošnjaka, u pećkom regionu živi oko 3.500 Bošnjaka. U regionu Istok živi oko 1.500 Bošnjaka. U Mitrovici živi oko 1.500 Bošnjaka. Većina su naseljena na sjevernom dijelu, oko 1.100, a ostalo stanovništvo se nalazi na južnoj strani. Najveća koncentracija Bošnjaka u sjevernom dijelu Mitrovice se nalazi u naselju 'Bošnjačka mahala'. U Prištini živi oko 500 Bošnjaka. Neznatan broj Bošnjaka živi i po skoro svim kosovskim gradovima.

Prema podacima popisa stanovništva iz aprila 2011. godine, broj Bošnjaka koji živi na Kosovu je oko 30.000 što je znatno manji podatak nego što se pretpostavljalo prije popisa. Prvi razlog je podjela bošnjačkog identiteta još od perioda Miloševićeve vlasti, od prve polovine devedesetih godina pa nadalje, kada su Muslimani u Gori podijeljeni na Bošnjake i Gorance. Drugi razlog za smanjenje broja Bošnjaka na Kosovu je iseljavanje velikog dijela Bošnjaka početkom sukoba 1998. godine i nakon rata, tako da je ostavilo neka mjesta bez Bošnjaka. Vrijedno je napomenuti da više od polovine Bošnjačke populacije u nekom mjestima nakon rata iz 1999. godine iselilo u zemlje Zapada, Srbije, BiH itd. najprije iz sigurnosnih, a kasnije i ekonomskih razloga. Tako, na primjer, u gradovima Prištini, Mitrovici i pećkoj regiji se polovina bošnjačkog stanovništva iselila, a čak više od polovine iz istočke općine. Naime, u Prištini prije kosovskog rata je živjelo šest hiljada Bošnjaka, dok ih sada ima oko 500.²³

¹⁹ Ustav Republike Kosovo, www.kushtetutakosoves.info (pristupljeno 18. 02. 2014.)

²⁰ Radio Televizija Kosovo (RTK) na bosanskom jeziku sa glavnom urednicom Nadirom Avdić-Vllasi je imala posebne emisije posvećene popisu.

²¹ Izvor: <http://www.alem-kosovo.com/>

[tag/popis-stanovnistva/](http://www.alem-kosovo.com/tag/popis-stanovnistva/), juni 2011. Popis je obavljen u 34 općine u aprilu mjesecu ove godine. Popis stanovnika održan u aprilu 2011. godine ne uključuje stanovnike općina Leposavić, Zvečan, Sjeverna Kosovska Mitrovica i Zubin Potok jer su Srbi bojkotalirali popis. Procjenjuje se da u tom

dijelu Kosova živi oko 60.000 Srba. ²² <http://www.info-ks.net/201104308641/vijesti/prizren.html> (pristupljeno 05. marta 2014.)

²³ Čerim Bajrami, "Bošnjaci uoči popisa stanovništva u Republici Kosovo", objavljeno 21. Mart 2011, www.bosnjaci.net (pristupljeno 25. 02. 2014.)

3. Politički život Bošnjaka na Kosovu

3.1. Ustav Kosova o nacionalnim manjinama

Ustav Republike Kosovo promovira i štiti prava svih nacionalnih manjina. Termin koji se upotrebljava u političkom rječniku Kosova za nacionalne manjine se često koristi kao 'Zajednice'. Dakle, "Zajednice" su Ustavom definisane kao manjinske grupe stanovnika koje pripadaju istoj nacionalnoj ili etničkoj, jezičkoj ili vjerskoj grupi, tradicionalno prisutni na teritoriji Kosova".²⁴ Ove grupe čine zajednice Srba, Bošnjaka, Turaka, Goranaca, Roma, Aškalija, Egipćana, i drugih.

Prvo poglavlje Ustava navodi osnovne odredbe kosovske države. Nekoliko tih odredaba je značajno za zajednice. Na primjer, Ustav navodi da je Kosovo multietnička i sekularna država, da su albanski i srpski jezik zvanični jezici na Kosovu, dok su bosanski, romski i turski jezici zvanični jezici na općinskom nivou.

Ustav Kosova također sadrži zasebno poglavlje o pravima zajednica i njihovih pripadnika (Poglavlje 3). Poglavlje 3 navodi odgovornosti zajednica i njihovih pripadnika i odgovornost Države da zaštiti i unaprijedi ta prava. Ono također predviđa formiranje Savjetodavnog vijeća za zajednice kroz koje može postojati redovna razmjena između pripadnika zajednica i Vlade. Na kraju, Poglavlje 3 garantuje

zajednicama ravnopravnu zastupljenost u javnim institucijama i određuje posebne odredbe namijenjene općinama u kojima zajednice čine najmanje 10% populacije. U ovim općinama zajednice će biti predstavljene 'Potpredsjednikom Skupštine Općine', koji će biti zadužen za ispunjavanje interesa i rješavanje problema manjinskih zajednica. Ustavom su također određene specijalne odredbe kojima se osigurava zastupljenost zajednica u javnim institucijama. Za neke institucije, kao što su javna služba i sigurnost, potrebno je da bude istaknuta multietnička priroda Kosovske države. Za mnoge druge institucije, minimalne potrebe za zastupljenost zajednica su navedene. Kad su u pitanju najvažnije javne institucije, Ustav garantuje učešće zajednica.

Tabela 1. prikazuje minimalnu zastupljenost zajednica koja su zagarantovana u javnim institucijama.

Institucija	Zajednice Srba	Zajednice ostalih*	Ukupna zastupljenost
Parlament (Skupština Vlade)	10 predstavnika	10 predstavnika: 3 Bošnjaka; 1 Goranac; 2 Turčina; 1 Rom; 1 Aškalija; 1 Egipćanin; 1 pripadnik zajednice RAE kao grupe	120 predstavnika
Zamjenik predsjednika	1 predstavnik	1 predstavnik	5 predstavnika
Ministri u Vladi	najmanje 1 predstavnik	najmanje 1 predstavnik	
Zamjenici ministara	najmanje 2 predstavnika	2 predstavnika	
Centralna izborna komisija	1 predstavnik	3 predstavnika	11 predstavnika
Pravosudno vijeće Kosova	2 predstavnika	2 predstavnika	13 predstavnika
Odbor za prava i interese zajednica (OPIZ)	1/3 od ukupnog broja	1/3 od ukupnog broja	
Vrhovni sud	Više od 15%, ali ne manje od 3 predstavnika		
Sud sa apelacionom nadležnošću	Više od 15%, ali ne manje od 2 predstavnika		
Ustavni sud	2 predstavnika		9 predstavnika

* Manjinske zajednice ostalih, uključuje: Bošnjake, Gorance, Turke, Rome, Aškalije, Egipćane (RAE) i RAE kao grupe

3.2. Zastupljenost Bošnjaka Kosova u politici

Zajednica kosovskih Bošnjaka prilično je dobro zastupljena u javnom životu u poređenju sa drugim nealbanskim zajednicama. Na centralnom nivou, zajednica je nakon izbora 8. juna 2014. godine osigurala tri mjesta u Skupštini (Parlamentu)

Kosova, mjesto podpredsjednika Kosova u narednih 14 mjeseci, mjesto ministra bez portfelja i mjesto zamjenika ministara i to: u ministarstvu obrazovanja. Kosovski goranci na centralnom nivou imaju samo jednog predstavnika u Skupštini.

Uprkos lobiranju lidera zajednice, nije došlo do uspostavljanja općina sa bošnjačkom većinom u i oko sela Rečane (općina Prizren) i Vitomirica (općina Peć). Međutim, to nije

negativno uticalo na učešće zajednice u javnom životu na lokalnom nivou, što je inače slučaj u svim općinama u kojima ova zajednica živi. Kosovske Bošnjakinje relativno su dobro zastupljene i imaju 50% mjesta (dva od ukupno četiri mjesta koja pripadaju kosovskim Bošnjacima) u Skupštini Kosova, preko 40% u općinskim odborima za zajednice, ali samo 22% mjesta u skupštinama općina pripada ovoj zajednici. Kosovski Bošnjaci

²⁴ Ustav Republike Kosovo, (poglavlje 3, član 57.1)

imaju istaknute funkcije u zakonodavnim i izvršnim organima i skupštini, u općinama gušće naseljenim kosovskim Bošnjacima u Prizrenu, Peći i Dragašu.

Kosovski Bošnjaci su jako dobro zastupljeni u nižim nivoima i strukturama u općinama Prizren, Dragaš i Peć. Nivo zastupljenosti u ostalim općinama je veoma mali s obzirom na to da su zajednice kosovskih Bošnjaka malobrojne, te je i nivo zastupljenosti i učešća srazmjerni sa veličinom zajednice.

4. Jezik Bošnjaka na Kosovu

Bošnjaci šarplaninske regije (općine Prizren i općine Dragaš) privatno govore jednim specifičnim govorom za koji stanovnici ove regije kažu da je to "našinski" jezik. U srpskoj nauci o jeziku, ovaj jezik je tretiran kao jedan od srpskih dijalekata ili kao najstariji srpski jezik.²⁵ Dok je u makedonskoj nauci ova govorna oblast tretirana kao zapadni makedonski govor (dijalekt, pod-dijalekt). Međutim, u najnovijim dijalektološkim istraživanjima stoji da su govori ovog stanovništva tzv. granični govor. Tako da je porijeklo ovog jezika slavensko, ali ima snažnog uticaja srpskog, makedonskog, albanskog, staroturskog i arapskog jezika.²⁶

U regionu Peći, Istoku, Mitrovici, Prištini i Uroševcu zajednica Bošnjaka koristi bosanski jezik u privatnom govoru, a 'našinski' dijalekt se u ovim regionima ne koristi.

Poslije rata na Kosovu 1999. godine, u svim školama bošnjačke nacionalnosti (izuzev nekih sela u Gori, općina Dragaš) uvodi se nastava na bosanskom jeziku, a bosanski jezik kao maternji. Pored toga donesena je i deklaracija o bosanskom jeziku Bošnjaka Kosova gdje stoji: *...da je bosanski jezik u ravnopravnoj upotrebi sa ostalim jezicima u funkciji usmene*

*komunikacije, obrazovanja, kulture, pravne prakse i svih vidova društvenog javnog života i izgradnje savremenih odnosa u kosovskoj zajednici naroda i na najvišem evropskom nivou...*²⁷

U sadašnjoj kosovskoj javnosti bosanski jezik je priznat kao jezik u službenoj upotrebi u općinama Peć, Prizren, Istok i Dragaš. Zakon o upotrebi jezika utvrđuje jezička prava manjinskih zajednica i konkretne obaveze općina. To obuhvata obavezu osiguranja usmenog i pismenog prevoda, općinskih usluga i dokumenata na bosanskom jeziku po potrebi.

Većina Bošnjaka ne govori albanski jezik i stoga postaji osjećaj izolovanosti i ograničenih mogućnosti u Kosovskom društvu.

5. Obrazovanje

Ono što je sigurno najbitnije u procesu nacionalnog preporoda Bošnjaka jeste uvođenje nastave na bosanskom jeziku, od 1999. godine, uz uvoz udžbenika iste godine iz BiH, za te namjene. Treba zasebno istaći uvoz udžbenika iz BiH, jer su oni narednih nekoliko godina spasili nastavu na bosanskom jeziku, a bili su i glavni faktor očuvanja bošnjačke nacionalne samosvijesti i političke samobitnosti. Bošnjačka djeca u osnovnim školama na Kosovu su početkom aprila 2000. godine dobila knjige iz kojih su po prvi put mogla da uče o sebi i svojoj kulturi na dostojanstven način, bez sadržaja koji vrijeđaju druge narode. Tada je i bošnjačkoj zajednici dat glavni motiv za opstanak.²⁸ Iako je obrazovanje na bosanskom jeziku uglavnom dostupno i pripremljen je nastavni plan za nastavu na bosanskom jeziku, povremeni nedostatak knjiga na bosanskom jeziku otežava ovoj zajednici uživanje prava na obrazovanje.

Od 2002. godine i kasnije izrađuje se plan i program osnovnog

obrazovanja (od 1.-5. razreda) i niže srednje škole (od 6.-9. razreda) po modelu države Kanade. U izradi plana i programa učestvuju i Bošnjački prosvjetni radnici koji se bave nastavom iz nacionalnih grupa predmeta; bosanski jezik, historija, likovno i muzičko. Dakle, autori knjiga iz nacionalne grupe predmeta su Bošnjaci, dok se ostale knjige prevode sa albanskog jezika prema planu Kosovske vlade i Ministarstva za obrazovanje. Oko 80% udžbenika za osnovnu i nižu srednju školu su sada dostupni bez prateće literature i bez lektira. Za lektire i dodatni obrazovni sadržaj škole se same snalaze. Vlada Kosova je odobrila da Bošnjaci mogu uvesti knjige one koje nedostaju iz Bosne i Hercegovine.

Za višu srednju školu, od 10.-13. razreda, ne postoji nijedan takav udžbenik. Učenici i škole se same snalaze uvozeći knjige iz Bosne i Hercegovine i na druge načine.

Visoko obrazovanje za Bošnjake odvija se preko dva fakulteta na kojima se izvodi nastava na bosanskom jeziku. To su Edukativni fakultet u Prizrenu sa smjerovima Bosanski jezik i književnost, matematika i informatika i Fakultet menadžmenta u Peći. Na prištinskom Univerzitetu Bošnjacima je data mogućnost da slušaju predavanja na albanskom jeziku, a ispite polažu na bosanskom jeziku. Upisi su također omogućeni u zemljama u okruženju, ali su uslovi upisa otežani (naročito školarina).

Uprkos rezervisanim mjestima na Univerzitetu u Prištini i dostupnosti studija na bosanskom jeziku na fakultetima u Peći i Prizrenu, pristup i uživanje datih mogućnosti i dalje je otežano zbog slabog poznavanja albanskog jezika učenika iz zajednice kosovskih Bošnjaka. Mnogi se opredjeljuju za upis na Univerzitet u Mitrovici ili druge javne univerzitete u regionu. Ova druga opcija ostaje problematična zbog nepriznavanja kosovskih obrazovnih diploma u drugim zemljama.

Jedan dio manjinske zajednice koja živi u općini Dragaš, a koji se izjašnjavaju kao Goranci, pohađaju

²⁵ Vojislav Tanasković, Srednjačka Župa, Priština, 1992, str. 33.

²⁶ Alija Džogović, Kratak pregled dijalekata bosanskog jezika na Kosovu, Alem, br. 165, decembar 2006, str. 32.

²⁷ Forum Bošnjaka Kosova, Deklaracija o bosanskom jeziku Bošnjaka Kosova, 2006.

²⁸ Čerim Bajrami, «Kosovska zbilja», 30. januar 2006. www.bosnjaci.net (pristupljeno 25. 02. 2014.)

obrazovni sistem na srpskom jeziku koji finansira Republika Srbija. Dio zajednice općine Dragaš koji se izjašnjavaju kao kosovski Bošnjaci, školuju se u skladu sa kosovskim sistemom obrazovanja na bosanskom jeziku. Većina Goranaca u općini Dragaš radije upisuje djecu u škole kojima upravlja Srbija i u kojima se nastava odvija na srpskom jeziku, jer im se tako pruža veće mogućnosti za upis na srpske univerzitete. U zadnje vrijeme goranska djeca sve više postaju predmet borbe za vlast između dva školska sistema na Kosovu, a posebno pritiska kosovskih institucija da integrišu goranske učenike i nastavno osoblje u kosovski sistem obrazovanja. Goranci srednjoškolci i neki učenici osnovnih škola koriste usluge prijevoza koje pruža općina Gora, kojom upravlja Republika Srbija i vlada Srbije. Učenici Goranci koji odluče da nastave visoko obrazovanje, čine to na Univerzitetu u sjevernoj Mitrovici, Srbiji ili regionu.

6. Zaključak

Zajednica kosovskih Bošnjaka živi pretežno u regionima Prizrena i Dragaša, a manji broj njenih pripadnika u Peći i Istoku, dok veoma mali broj živi u regionima Gnjilana, Mitrovice i Prištine. Iako ne vezuju svoje porijeklo za Bosnu i Hercegovinu, među Bošnjacima postoji kulturna, vjerska i jezička povezanost sa Bosnom i Hercegovinom.

U regionu Prizrena, zajednica Bošnjaka čini više od 9% ukupnog broja stanovnika i živi pretežno u gradu Prizrenu i u dolini Župe (na istoku općine). U općini Dragaš živi 5% Bošnjaka.

Pripadnici zajednica kosovskih Bošnjaka su se nekada zvali i 'Muslimani' ili 'muslimanski Sloveni', a vjeruje se da su prešli na islam tokom osmanskog perioda, nakon čega su razvili osjećaj zasebnog etničkog identiteta.

Kao muslimani koji govore bosanski jezik. Bošnjaci su uglavnom imali dobre veze sa zajednicom kosovskih Srba (iz jezičkih razloga), kao i sa zajednicom kosovskih Albanaca (iz vjerskih razloga).

Ključni problemi zajednice kosovskih Bošnjaka su:

1. Problem decentralizacije i formiranje općina Rečane, Gora i Vitomirica sa bošnjačkom većinom su najvažniji faktor opstanka Bošnjaka na Kosovu. Osnivanje općina sa bošnjačkom većinom treba da se realizira na osnovu odredbi čl. 12.4 Ahtisarijevog plana prema tom planu regije u kojoj živi kao većinsko bošnjačko stanovništvom (više od 5000 hiljada stanovnika i 75 posto pripadnika bošnjačke zajednice) na tom području imaju pravo na svoje općine. No, kosovske institucije nisu još preuzele ništa, tako da održana obećanja kosovske vlasti

po tom pitanju nisu ispunjena. Pitanje opstanka i održivosti zajednice.

2. Obrazovanje - nedostatak udžbenika i lektira iz tzv. nacionalne grupe predmeta za osnovne i srednje škole na bosanskom jeziku.
3. Problemi studenata sa Kosova u BiH i neprihvatanje kosovskih diploma o završenoj srednjoj školi od strane matice BiH što otežava pristup visokom obrazovanju na maternjem, bosanskom jeziku.
4. Problemi Bošnjaka Kosova oko viza u BiH i nemogućnost putovanja u maticu BiH sa kosovskim putnim ispravama.
5. Nepoznavanje albanskog jezika ostaje i veća integraciju u kosovsko društvo i stvaranje većih mogućnosti kod zapošljavanja i učešća u javnim poslovima.

Međutim, Bošnjaci Kosova, s obzirom na to da su sa drugim manjinskim zajednicama učestvovali u novoj kosovskoj društvenoj zbilji poslije rata, očekuju daljnje poboljšanje svog položaja, a u iščekivanju je što skorija saradnja i uspostavljanje političkih veza dviju država Kosova i Bosne i Hercegovine i slobodu putovanja, naročito za studente koji svoj studij pohađaju u Bosni i Hercegovini. Poslije ovih, na spisku želja svih građana svakako slijedi i sloboda putovanja sa kosovskim pasošem bez viza po Balkanu i Evropi.

Literatura

- Avdić - Vllasi, Nadira. *Popisi kao novija historija Bošnjaka, Alem*, br. 183. 2011, str. 66.
- Bajrami, Čerim. *Kosovo: I bi nezavisnost*. www.bosnjaci.net 17. Juni 2008. (10. 03. 2014.)
- Bajrami, Čerim. *Bošnjaci uoči popisa stanovništva u Republici Kosovo*. www.bosnjaci.net 21. mart 2011. (pristupljeno 25. 02. 2014.)
- Bajrami, Čerim. *Kosovska zbilja*. www.bosnjaci.net 30. januar 2006. (pristupljeno 25. 02. 2014.)
- Bojić, Mehmedalija. *Historija Bosne i Bošnjaka*, Sarajevo: Šahinpašić, 2001.
- Dokle, Nazif. *Tragovi bogumila u Gori*, Prizren: 2003.
- Džogović, Alija. *Kratak pregled dijalekata bosanskog jezika na Kosovu*. Alem, Prizren, br. 165. 2006.
- Džogović, Alija. *Je li boškački žargon tajni govor bogumila*. Selam, Prizren, br. 17. januar-april 2000.
- Džogović, Alija. *Ko smo, u stvari, mi*. Selam, Prizren, br. 7. novembar-decembar, 1996.
- Đurđević-Stojković, Biljana. *Vjerske sekte leksikon*. Narodna knjiga, Alfa, 2002.
- EULEX - European Union Rule of Law Mission in Kosovo
- European Centre for Minority Issues Kosovo, "Etno Political Map of Kosovo", <http://www.ecmi.de/fieldoffices/ecmi-kosovo>, (pristupljeno 08. 03. 2014.)
- Forum Bošnjaka Kosova, „Deklaracija o bosanskom jeziku Bošnjaka Kosova”, mart 2006.
- Idrizi, Sadik, „Gora kroz stoljeće”, *Alem*, br. 9. 2001, str. 39.

- <http://www.info-ks.net/201104308641/vijesti/prizren.html> (pristupljeno 05. 03. 2014.)
- Malcolm, Noel. *Kosovo kratka povijest*. Sarajevo: Dani, 2000.
- Osi, Malić. *Prizren drevni grad, utvrđenja i njegova najneposrednija sela Jablanica i Pousko*. Prizren: 1996.
- Plan Martija Ahtisarija 2007. godina, www.glas-javnosti.rs/book/export/html/148
- Selhanović, Selman. *Bošnjački odgovori*. Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo: 2004.
- Tanasković, Vojislav. *Sredačka Župa*, Jedinstvo, Priština: 1992.
- Turhan, Omer. *Selam: Pomaci, njihova prošlost i sadašnjost*, septembar - oktobar 1996.
- Ustav Republike Kosovo, 7. april 2008., Ustav Republike Kosovo, 7. april 2008., <http://www.kushtetutakosoves.info/?cid=3,302>, (pristupljeno 18. 02. 2014.)

الموجز

هوية البشانقة في كوسوفو وحياتهم السياسية والاجتماعية

أرسيم طارق سالي

يهدف هذا العمل إلى عرض صورة الفئة البشانقية في جمهورية كوسوفو من خلال الاطلاع على المراجع المتاحة والتعرف على الأوضاع الميدانية، ولا سيما البشانقة في منطقة بريزرين، بحيث يتم في وثيقة واحدة الربط بين الأبحاث الموضوعية السابقة عن هذه الفئة، والكشف عن هوية البشانقة في كوسوفو وحياتهم السياسية والاجتماعية، مع الالتفات إلى نسبة مشاركتهم السياسية وتعليمهم ولغتهم. وقد اتبعنا في هذا البحث طرق الاستقصاء والاطلاع على المراجع المتاحة والمتعلقة بهذه المسألة بصورة محدودة أو واسعة، وبالحوار المباشر والتعرف على الأوضاع الميدانية.

الكلمات الرئيسية: كوسوفو، البشانقة، الطوريشيون، الغورانليون، الهوية، السياسة، التعليم، اللغة، الإحصاء، الأقليات.

Summary

IDENTITY, POLITICAL AND SOCIAL LIFE OF THE BOSNIAKS IN KOSOVO

Arsim Tarik Saliji

The aim of this article is to present the life of the Bosniak community in the Republic of Kosovo, the Bosniaks in the region of Prizren in particular, through the available records and through the first-hand insight into the present situation on the ground. Thus we intend to offer in one document a number of the analysis, carried out earlier that are dealing with this topic with the view of the identity and political and social life of Kosovo Bosniaks also reflecting upon their education and the language issues. The method used in this research is the analysis of the available records concerning the problems of this population as well as through the interviews and personal insight into the situation on the ground.

Key words: Kosovo, Bosniaks, Torbeši, Goranci, identity, politics, education, language, census, minorities